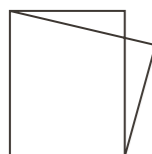

Ny ph.d.-afhandling: "Styr på tiden". En kulturanalytisk undersøgelse af de upåagtede tidsligheder i skolen

Ph.d.-forsvar: februar 2024

Stine Karen Nissen,
ekstern lektor, Afdeling
for Pædagogisk
Antropologi og
Pædagogisk Psykologi,
DPU, Aarhus Universitet

"Husk det nu. Jo ældre I bliver, jo mere skal I have styr på tiden." Citatet her stammer fra feltarbejdet i en 6. klasse på en sjællandsk folkeskole. Lærerens påmindelse illustrerer nogle af de sociale normer for tid, der knytter an til at skulle navigere i uddannelsessystemet som elev. Idealet om at have styr på tiden afspejler kulturelle forestillinger, der rækker langt ud over skolen specifikt. Dét, der imidlertid gør skolen særligt interessant her, er, at den ikke alene er en institution, hvis daglige virke, drift og autoritet på flere måder hviler på håndhævelsen af bestemte tidsorganiseringer, men at den som en af statens mest centrale samfundsinstitutioner også varetager en betydelig opdragelse og socialisering i henhold til bl.a. tidsopfattelser.

Afhandlingen handler kort sagt om folkeskolens sociale og kulturelle dimensioner

af tid – rationalerne bag og effekterne af dem. Her viser jeg, hvordan denne mangfoldighed af tidsligheder ikke blot udgør en værdineutral ramme for det pædagogiske arbejde, men snarere skal ses som en del af selve det pædagogiske arbejdes indhold og de aftryk, det sætter. I analyserne bliver det tydeligt, at skolens tidsligheder udgør et vidt forgrenet net, som virker ind på dét, der opfattes som muligt, rigtigt og vigtigt i hverdagen, men at det i høj grad fungerer upåagtet. Ved at undersøge folkeskolen med tid som prisme er det således et ærinde med afhandlingen at pege på forhold, som på den ene side kan fremstå velkendte og indlysende for skolens aktører, men hvis gennemslagskraft ikke desto mindre, og netop derfor, ofte kan være naturaliseret og overset. Til trods for at mennesker i og uden for skolen mærker vigtigheden af det, vi kalder tid, kan emnet og begrebet tid typisk virke diffust, abstrakt og

"Styr på tiden". En kulturanalytisk undersøgelse af de upåagtede tidsligheder i skolen

uden for det pædagogiske fagsprog. Derfor har det også været en ambition med afhandlingen at udforske, kortlægge, nuancere og begrebsliggøre skolens tid konkret, empirisk og praksisfunderet.

Undersøgelhedsdesign og forskningsspørgsmål

Undersøgelsen er sammensat med adresseringen af følgende overordnede forskningsspørgsmål: *Hvilke sociale og kulturelle dimensioner af tid karakteriserer elevernes skoleliv og folkeskolen som institution, og hvordan har de betydning for skolens indre og ydre virke?* I arbejdet med at besvare dette spørgsmål har jeg oparbejdet analyser i et samspil mellem primært tre grundpiller: 1) etnografisk materiale, 2) teoretiske perspektiver og 3) kulturhistoriske kilder og nedslag.

Det empiriske grundlag for afhandlingen stammer fra et 3,5 måneders etnografisk feltarbejde i 2017 på to folkeskoler, fordelt på tre klassetrin: En 1. klasse, 6. klasse og 9. klasse. Med børn og unges socialiseringsprocesser som en gennemgående forskningsinteresse var feltarbejdet centreret omkring at følge elevernes veje igennem skoledagene. Det empiriske materiale spænder over feltnoter fra deltagerobservationer, uformelle samtaler og interviews, elevproducerede ugediagrammer, fotos samt en form for kvalitative spørgeskemaer. Projektets blik på skolens tidsligheder er informeret af en række teoretiske perspektiver på især *tid*, *habitus* og *institution*. Gennemgående for afhandlingen er inspirationen fra forskellige sociologiske og antropologiske bidrag, især Norbert Elias, Pierre Bourdieu, Orvar Löfgren, Eviatar Zerubavel, Erving Goffman samt

Michael Flaherty, Sarah Sharma og Muriel Darmon, hvilket er udmøntet i et kvalitativt tidsbegreb.

Afhandlingen er en monografi struktureret omkring fire analysekapitler, der hver især udfolder forskellige dimensioner af skolens tid. Herigennem arbejder jeg med og udvikler en række nøglebegreber: *tidsarkitektur*, *tidsmoral*, *tidsnormer*, *tidsocialisering*, *tidssans*, *tidsarbejde*, *tidstaktikker*, *tidskampe* og *tidsinstru-menter*. Jeg opsummerer i det følgende tre af hovedanalyserne:

Skolens tidsarkitektur

Ved at optegne dét, jeg kalder skolens *tidsarkitektur*, viser jeg de dominerende tidsstrukturer, tidsopfattelser og rationaler, som børns skolegang i Danmark er organiseret efter. Disse er her kortlagt som henholdsvis lineære og cirkulære tidsstrukturer: Hvor de lineære strukturer henviser til opdelingen efter alder, klassetrin og med en standardiseret progression, curriculum m.m., henviser de cirkulære strukturer til de rytmiske opdelinger og gentagelser af lektioner/pause, skoledage, skemaugen, skoleåret m.m. Igennem analyserne bliver det tydeligt, at tidsarkitekturen ikke blot handler om de tilsyneladende mest praktiske måder at organisere institutionen på, men at den også rummer en række symbolske effekter. Jeg argumenterer her bl.a. for, at disse overvejende arbitrære tidslige skillelinjer for *hvornår*, *hvor længe*, *i hvilken rækkefølge* og *med hvem* aktiviteterne finder sted, skaber et institutionelt behov for synkronitet og timing, som tilsvarende danner baggrund for kategoriseringer af eleverne som værende fx *bagud/foran*, *langsomme/hurtige* m.m. Derudover peger jeg her

på, at skolens tidsarkitektur udmærker sig ved en påfaldende stabilitet gennem tiden, hvilket også spiller ind i den pædagogiske autoritet og legitimitet – indadtil i hverdagen såvel som udadtil i samfundet.

Skolens tidsmoral

Ved at sætte fokus på, hvad det er for sociale normer og moral omkring tid, som præger skolehverdagens praksisser og den opdragelse og socialisering, der finder sted, peger afhandlingen på, at der dyrkes en bestemt moralsk orden for, hvilke handle- og tænke måder i forholdet til tid der anskues som gode og dårlige. Dette ses på tværs af de tre klassetrin, men dog med forskellig vægtning. Dét, jeg med et samlet begreb kalder skolens *tidsmoral*, rummer således en lang række idealer, som ikke nødvendigvis bliver efterlevet i praksis, men en central pointe her er, at tidsmoralen danner afsæt for lærerne og pædagogernes vurderinger af eleverne samt elevernes vurderinger af hinanden og sig selv. Tidsmoralens komponenter handler bl.a. om normer for behovsudskyldelse, udholdenhed, kropslig selvkontrol, at være på forkant og foregribe begivenhederne, tjekke og optimere tiden – både med en sensitivitet og fleksibilitet i forhold til akutte ændringer og med en planlæggende, nytteorienteret og fremtidsorienteret indstilling til hverdagen og livsbanen. På tværs af disse tidsmoraliske normer går særligt to kulturelle tidsopfattelser igen; dels tid anskuet som en kollektiv ressource og dels tid anskuet som en individuel ressource. Det at 'spilde' andres tid forekommer i skolens regi at være mere problematisk end at 'spilde' sin egen.

Tidskampe og tidstaktikker i klasserummet

Hvor analyserne af tidsarkitekturen og tidsmoralen belyser nogle overvejende uomgængelige forhold ved skolen, som de færreste går fri af, handler andre dele af afhandlingen om de forskellige fortolkninger og forvaltninger af skolens tidsligheder. Gennem et mere mikrosocialt blik med fokus på klasserummet viser jeg, hvordan lærere og elever kontinuerligt strides om, hvem der bestemmer over tiden, og hvordan den bruges. En af afhandlingens pointer her er, at selvom eleverne gør modstand mod skolens tid på mere eller mindre subtile måder, så støtter de grundlæggende op om, bekræfter og viderefører tidsopfattelserne. Eleverne beskriver kropslige erfaringer og følelser af især kedsomhed og rastløshed, og både lærere og elever benytter sig af det, jeg kalder *tidstaktikker*, i forsøg på at ændre på elevernes individuelle tidsoplevelser og det kollektive tidsmiljø i undervisningen. Fælles for de forskelligartede tidstaktikker er, at de også fungerer som institutionelle tilpasningsstrategier, der bl.a. hjælper til, at tidsstrukturerne bliver overholdt. Her ses ikke alene den indsats, som eleverne lægger for dagen i forhold til at leve op til skolens forventninger, men i høj grad også det omfattende og ofte *upåagtede tidsarbejde*, som lærere og pædagoger

udfører for at få skolens hverdag og multiple tidskrav til at hænge sammen. Ved at sætte fokus på disse tidslige tovtrækkerier mellem lærere og elever, og eleverne imellem i deres indbyrdes sociale afhængighed af hinanden, bliver det også tydeligt, at ingen af skolens aktører ejer definitionsretten over skolens tid fuldt ud, men at tid derimod konstant skifter værdi og i høj grad afhængigt af, hvem der venter på hvem.

Otte overordnede pointer fra afhandlingen

- Tid handler ikke blot om rammerne for skolens pædagogiske arbejde, men skal ses som en del af selve det pædagogiske arbejde.
- Tid fungerer på ingen måde som en neutral faktor, men spiller en værdibærende og værdiproducerende rolle i skolen, bl.a. i forhold til vurderinger og kategoriseringer af eleverne. Dette optræder dels eksplicit med kategorier som fx *langsom*, *hurtig*, *bagud* og *foran*, men oftest under dækbegreber såsom fx *modenhed*, *selvstændighed*, *socialt kompetent* m.m.
- Ingen børn undgår at blive ramt af skolens tid, men implikationerne synes at ramme *nogle* børn og unge hårdere end andre. Skolens tidsarkitektur og tidsmoral privilegerer således nogle mere end andre.
- Skolens samfundsmæssige betydning og rolle indbefatter en betydelig tids-socialisering, der rummer kollektive såvel som differentierede og differentierende erfaringer med skolen.
- Skolens tidsmoral er muligvis blevet mere omfattende og kompleks, når man ser på de forventninger og krav, som stilles til børn og unge i dag. Herunder gennem udbredelsen af digitaliserede tidsinstrumenter og medier såsom ugeplanen og sociale medier.
- Kedsomhed, konflikter og kampe om tiden kan ses som en indbygget og uomgængelig dimension af selve skolen som institution.
- Lærerne og pædagogerne varetager et omfattende, men ofte upåagtet tidsarbejde, som bidrager til at få skolen som organisation til at hænge sammen.
- Skolens professionelle synes at stå i et krydspres mellem pædagogiske idealer om at tilgodese den individuelle elevs trivsel og læring på den ene side, og mindre pædagogisk legitime bestræbelser på at varetage den kollektive institutionelle orden, synkronitet og opdragelse på den anden.

Se referencer i selve afhandlingen.